

LYNN AUSTIN

DE
Bron
VAN
Liefde

A man and a woman are seen from behind, standing in a field. The man is on the left, wearing a dark brown coat and a hat. The woman is on the right, wearing a purple coat and a black hat. She has her arm around his shoulder, and he has his hand on her back. The background is a soft-focus landscape with green fields and hills under a cloudy sky.

Na de Tweede Wereldoorlog keert haar beste vriend terug als een gebroken man. Hoe kan ze hem helpen?

ROMAN

1

Peggy

Hudsonvallei, New York
Juni 1946

‘Ik weet dat het hopeloos lijkt,’ zei ik tegen de vader van Jimmy Barnett. ‘Maar we mogen de moed niet opgeven tot Jimmy weer beter is. Tot hij thuiskomt.’ We stonden die zomerse middag naast elkaar op het erf van Blue Fence Farms en keken toe hoe een van hun pasgeboren volbloed veulens wankelend op zijn beentjes probeerde te staan. Meneer Barnett en ik voelden ons op ons gemak in elkaars aanwezigheid en als we bij elkaar in de buurt waren, hoefden we nooit veel te zeggen. Hij keek me aan en knikte, en het verdriet dat ik in zijn ogen las, gaf me het gevoel alsof iemand een mes in mijn borst had gestoken. Meneer B. was vee- en dierenarts en nam me soms mee op zijn rondes, hoewel ik niet meer was dan het meisje dat tegenover zijn kliniek woonde, in het appartement boven het garagebedrijf. Hij zei dat ik goed was met dieren en dat ze in mijn aanwezigheid meteen rustig werden. Maar Jimmy was degene die zijn vader zou moeten helpen nu de oorlog eindelijk voorbij was. Zij zouden samen over het platteland moeten rijden en alle melkveehouderijen en paardenfokkerijen moeten bezoeken, om koeien met uierontsteking te behandelen en paarden met koliek. Voor die verschrikkelijke dag in december, toen de Japanners Pearl

Harbor hadden gebombardeerd, had Jimmy voor vee- en dierenarts gestudeerd, net als zijn vader vroeger had gedaan.

‘We moeten voorkomen dat Jimmy het opgeeft,’ zei ik.

Meneer Barnett reageerde niet direct. Aan de andere kant van het hek huppelde het nieuwe veulen inmiddels rond, zijn lange renpaardenbenen zo dun als luciferhoutjes. Ik glimlachte toen ik naar hem keek. Maar meneer B. keek niet naar het veulen. Hij tuurde in de verte, waar de zon de krijtachtige kliffen van de berg deed oplichten. Ik dacht aan de psalm waarin de dichter zegt: ‘Ik sla mijn ogen op naar de bergen. Van waar komt mijn hulp? Mijn hulp komt van de Heer, die hemel en aarde gemaakt heeft’ en in stilte smeekte ik of God ons wilde helpen.

Uiteindelijk begon meneer B. te spreken. ‘Dan moet Jim onze hulp wel aanvaarden, Peg. Maar dat is helaas niet het geval.’ Hij kneep zijn ogen tot spleetjes, alsof de zon er recht in scheen, en voegde er toen aan toe: ‘Hij wil niet meer leven.’ Hij draaide zich om en liep weer in de richting van zijn pick-uptruck. Zijn schouders hingen naar beneden en voor het eerst in mijn leven vond ik dat hij eruitzag als een oude man. Hij had er altijd zo energiek en sterk uitgezien, met zijn brede borst en armen die zo gespierd waren dat hij zonder al te veel moeite een paard in zijn box kon duwen, of een klein kalfje in zijn hok. En daarbij had hij een vriendelijke glimlach en een aanstekelijke lach die ervoor zorgde dat alle lijnen in zijn gezicht meelachten. Wat moest het hartverscheurend voor meneer en mevrouw Barnett zijn om te weten dat hun enige kind had geprobeerd zichzelf van het leven te beroven. Jimmy was meer dan een maand geleden thuisgekomen uit de oorlog en sindsdien had hij nauwelijks een woord met hen gewisseld. Hij wilde sowieso met niemand praten. Hij had alleen maar in zijn kamer gezeten en in het niets gestaard, alsof hij met zijn ogen open zat te slapen. De keren dat ik bij hem op bezoek was gekomen, keek hij dwars door me heen zonder me te zien. Ik was in tranen naar huis gerend omdat hij al zo lang ik hem kende een van de weinige mensen was geweest die me echt zagen.

Meneer B. klom in zijn pick-uptruck, een Ford uit 1938 waarmee hij al sinds voor de oorlog over allerlei achterafweggetjes en dwars door koeienweiden reed om zijn patiënten te bezoeken. Tijdens de oorlog waren er geen nieuwe pick-ups gemaakt, maar meneer Barnett was van plan geweest om zodra Jimmy's dienstitijd in het leger erop zat met zijn zoon naar de Fordgarage te rijden en een nieuwe auto uit te zoeken. Jimmy was uiteindelijk thuisgekomen, maar hij had geweigerd met zijn vader mee te gaan. Hij wilde zijn kamer niet verlaten, zelfs niet om een fonkelnieuwe pick-uptruck te kopen.

Ik trok het portier aan de bijrijderskant open en klom erin. Toen ik de deur weer dichtsliep, leek hij daar met een roestig, knarsend geluid tegen te protesteren. We moesten eigenlijk terug naar de praktijk, maar meneer B. zat op zijn stoel, met één been nog half buiten de auto, voor zich uit te staren, zijn ogen weer op de bergen gericht, waar de schaduwen van wolken zich over de helling onder de steile rotsen heen en weer bewogen.

'Meneer B.?' zei ik. 'Ik weet zeker dat Jimmy weer beter zal worden. Hij heeft alleen tijd nodig.'

'Ik hoop het,' zei hij met een zucht.

'Het kan niet anders of hij heeft tijdens de oorlog een aantal afschuwelijke dingen gezien en meegemaakt, en het duurt waarschijnlijk wel een tijdje voordat hij daar overheen komt. Maar u hebt in de eerste oorlog gevochten, toch? En u hebt uw leven uiteindelijk ook weer opgepakt?' Er stond een foto van een veel jongere meneer Barnett in een legeruniform op de schoorsteenmantel in hun woonkamer. Nadat Jimmy zich bij het leger had aangesloten, hadden ze zijn foto ernaast gezet. Tijdens de Grote Oorlog, toen er nog paarden werden gebruikt bij de bereiden strijdkrachten, had meneer Barnett als veearts gediend. Tijdens de afgelopen oorlog was Jimmy hospik geweest en had hij voor soldaten en niet voor paarden gezorgd. Maar ik ging ervan uit dat zijn vader en hij veel vergelijkbare dingen hadden meegemaakt.

‘Ja, maar een aantal kameraden uit het leger leden na die tijd aan shellshock,’ zei meneer B. ‘Tegenwoordig noemen ze dat een oorlogsneurose. Het enige wat ze na de oorlog tegen ons zeiden, was dat we naar huis moesten gaan en de oorlog achter ons moesten laten.’

‘En dat hebt u gedaan, toch?’

‘Maar Jimmy en ik zijn heel verschillend. Hij is altijd een heel gevoelige jongen geweest. Weet je nog hoe hij met die hond van jou omging?’

‘Ja, dat weet ik nog.’ Het ernstig bevuilde zwervertje was negen jaar eerder uit het niets komen aanlopen. Ik was toen elf jaar oud geweest, en het was nauwelijks een week na mijn moeders begrafenis. Het diertje besloot in de buurt van vaders garagebedrijf te blijven rondhangen en struinde elke nacht door ons afval. Als vader hem zag, zwaaide hij met zijn moersleutel naar hem en schreeuwde: ‘Hé, makker! Maak dat je wegkomt!’ Vanaf dat moment begon ik hem Buster te noemen, het Engelse woord voor ‘makker’. Als je die hond toen had gezien, zou je zeker begrijpen waarom iedereen in het dorp het smerige beestje wegjoeg. Maar ik maakte hem schoon, zorgde voor hem, gaf hem te eten, en het bleek echt een leuke hond te zijn, met een korte, beige vacht, veel te grote, puntige, rechtopstaande oren en een lange staart die kwispelde van blijdschap als hij mij zag. Buster en ik werden de beste vrienden. En eigenlijk was hij ook de enige vriend die ik had. Ik vond het fijn om te denken dat moeder vanuit de hemel naar me keek en dat zij Buster naar mij toe had gestuurd.

Op een afschuwelijke dag rende Buster achter een konijn aan en schoot hij zomaar de weg op. Mevrouw Franklin kon haar auto niet meer op tijd tot stilstand brengen en raakte hem. Ik zag het allemaal gebeuren. Ik rende de straat op, waar Buster lag te piepen en te janken en zichzelf van de weg probeerde te slepen. Ik tilde hem op, zijn lijfje bebloed en zijn botten gebroken, en rende met hem de straat over, rechtstreeks naar de dierenkliniek.

In de wachtkamer zaten mensen met hun rashonden en dure katten te wachten, maar ik rende direct de spreekkamer binnen, besmeurd met Busters bloed, huilend en schreeuwend: ‘Help! Help! Alstublieft, iemand, help mijn hond!’

Het was zomer en Jimmy hielp zijn vader in de kliniek. Dat was maar goed ook, want meneer B. wierp slechts één enkele blik op Buster en zei: ‘We moeten hem laten inslapen.’ Eerst dacht ik dat hij bedoelde dat hij rust nodig had om zo beter te kunnen herstellen, maar meneer B. schudde zijn hoofd en zei: ‘De hond zal het niet overleven. We kunnen hem niet redden. Hij heeft te veel pijn.’

‘Nee, alstublieft! Kunt u echt niets voor hem doen? Kunt u hem niet opereren?’

‘Ik denk niet dat ik nog veel voor hem kan betekenen. Het spijt me.’

‘Maar u moet het proberen! Buster is mijn vriend!’

‘Zelfs als ik dat zou doen, is er weinig kans dat je hond de operatie overleeft. Hij heeft mogelijk interne verwondingen.’

Ik begreep wat hij zei, maar toch kon ik niet ophouden met huilen en smeken. Toen sprong Jimmy voor me in de bres. ‘Kunnen we het echt niet proberen, vader? Ik heb gezien dat die hond haar overal volgt.’

‘Zijn poot is niet meer te redden. Die is te zeer verminkt.’

‘Dan hobbelt hij toch gewoon rond op drie poten?’ zei Jimmy. ‘Het zal een goede ervaring voor me zijn om u een dergelijke operatie te zien uitvoeren.’ Ik zag dat meneer B. zijn hoofd schudde alsof hij het niet wilde doen en ik begon langzaam de hoop te verliezen. Maar Jimmy boog zich naar hem toe en zei: ‘Het meisje heeft kortgeleden haar moeder verloren, weet u nog?’

Ik hield mijn adem in en wachtte af. Jimmy nam Buster van me over. ‘Hoe heet hij?’

‘Buster.’

‘En jij?’

‘Peggy. Peggy Ann Serrano. Probeer hem alsjeblieft te helpen! Alsjeblieft!’

‘Oké, Peggety. Ik kan je niet beloven dat Buster de operatie zal overleven, maar ik kan je wel beloven dat we ons uiterste best zullen doen om hem te redden. Ik zal Buster niet opgeven tot we al het mogelijke hebben gedaan.’ Ik kan me Jimmy’s woorden nog steeds herinneren en dat hij zei dat hij het niet zou opgeven. Zelfs in de meest uitzichtloze situaties zag hij nog een sprankje hoop.

Vanaf dat moment was ik elke vrije minuut in de kliniek om voor Buster te zorgen, totdat we wisten dat hij het zou overleven. Natuurlijk kon ik een dergelijke operatie niet betalen en daarom zei ik tegen meneer B. dat ik de hondenhokken en paardenstallen wel voor hem wilde schoonmaken – dat ik alles wilde doen waarvoor hij me kon gebruiken. Jimmy werd mijn held omdat hij mijn hond had gered. Die dag had hij me de bijnaam Peggety gegeven en sindsdien heeft hij me altijd zo genoemd.

‘U hebt Buster negen jaar geleden geopereerd,’ zei ik nu tegen meneer B., ‘en hij rent nu nog steeds vrolijk op drie poten rond.’

‘Inderdaad.’ Hij schonk me een klein, treurig glimlachje, trok zijn been de cabine in en sloeg het portier dicht. Sinds *Decoration Day* – de gedenkdag voor gevallenen en de dag waarop Jimmy had geprobeerd om zichzelf van het leven te beroven – was het alsof meneer Barnett werd neergedrukt door een diep verdriet dat alle energie uit hem wegzoog. Ik herinnerde me die dag nog omdat de dorpsfunctionarissen toen een gedenkdienst voor alle gevallen soldaten hadden georganiseerd op de begraafplaats achter de kerk. Ik keek naar het asgrauwe gezicht van meneer Barnett en het was alsof alle hoop uit hem was weggevloeid. Ik vreesde dat het verdriet zijn einde zou betekenen als Jimmy niet snel beter zou worden. Dat was nog een reden waarom ik niet mocht opgeven – voor meneer Barnett én voor Jimmy.

‘Misschien kunnen de artsen ontdekken waarom hij zo somber is,’ zei ik, ‘en kunnen ze hem wel zover krijgen dat hij gaat

praten. Misschien wordt zijn oorlogsneurose wel minder als hij een poosje rust krijgt in het ziekenhuis.'

'Laten we het hopen.' Meneer Barnett draaide de sleutel in het contactslot om en de pick-up kwam grommend tot leven.

De familie Barnett woonde in een comfortabele witte boerderij naast de dierenkliniek, met erkers in de voorgevel en een veranda. Voordat Jimmy naar de oorlog was vertrokken, had die veranda op warme zomeravonden altijd vol gezeten met zijn vrienden. De muziek van de Andrews Sisters en de band van Jimmy Dorsey stroomde dan vanuit Jimmy's radio de nacht in. Ik keek op zulke momenten altijd vanuit mijn slaapkamerraam naar de andere kant van de straat en neuriede mee met de muziek.

Toen meneer Barnett en ik terugkwamen, liep ik naar de boerderij en riep vanuit de keuken naar mevrouw Barnett dat we thuis waren. 'Ik ben boven, Peggy,' riep ze terug. 'Kom maar even hier.' Ik trof haar aan in Jimmy's kamer. Die had wel een flinke schoonmaakbeurt nodig na alle weken die hij daarin had doorgebracht. Hij had er wekenlang gezeten, met de overgordijnen dichtgetrokken om het zonlicht buiten te sluiten, alsof hij de bergtoppen in de verte of de nieuwe geelgroene knoppen die nu overal aan de bomen verschenen niet wilde zien. Maar ik vermoedde dat mevrouw Barnett daar niet alleen maar was om schoon te maken. Ze was zo opgewonden geweest toen Jimmy schreef dat hij thuiskwam, en ze had plannen gemaakt om al zijn lievelingsgerechten te maken, waaronder de red velvettaart die hij vroeger altijd voor zijn verjaardag had gewild. Mevrouw Barnett was een vriendin voor me, en veel meer een moeder dan vaders vriendin, Donna, ooit was geweest.

Toen we jaren geleden wisten dat Buster zou blijven leven, en ik al een tijdje de hondenhokken schoonmaakte en de stallen veegde, was mevrouw Barnett op een dag naar me toe gekomen en had ze gezegd: 'Ik heb een cadeautje voor je, Peggy, omdat je zo hard werkt.' Het was een mooi ingepakt doosje geweest, met

badschuim en talkpoeder die naar rozen geurde. Toen had ze de badkuip in haar eigen badkamer voor me gevuld. Ze had me een flesje Halo-shampoo gegeven dat mijn haar helemaal mooi en glanzend zou maken en ze had tegen me gezegd dat ik die ook mocht houden. Toen ik dertien werd, was het ook mevrouw Barnett geweest die me meenam om mijn eerste bh te kopen en me door alle veranderingen van het vrouw-zijn loodste. Nadat Jimmy naar Europa was vertrokken om daar te gaan vechten, werd ik haar persoonlijke kwelgeest door elke keer weer naar zijn huis te rennen en zijn moeder te vragen of ze al iets over hem had gehoord. Ik wist hoeveel ze van hem hield en hoe afschuwelijk het voor haar zou zijn als de artsen geen manier konden bedenken om hem te redden. Ik wilde Jimmy ook helpen voor haar.

‘Kan ik u helpen met zijn kamer, mevrouw B.?’ vroeg ik nu aan haar.

Ze draaide zich om en keek me aan. Ik zag tranen in haar ogen. Jimmy’s ogen hadden dezelfde groengrijze kleur als die van haar, de kleur van regenwater. Het waren vriendelijke ogen, vol van liefde en mededogen, zoals ik me Jezus’ ogen altijd had voorgesteld. Maar mevrouw Barnett leek op dit moment ook ouder dan ooit, haar krullende bruine haar veranderde als een oude foto langzaam in grijs, haar lieve, gerimpelde gezicht getekend door zorgen.

‘Stel je voor... Onze Jimmy heeft de hele oorlog overleefd en heeft al die afschuwelijke veldslagen in die gevaarlijke plaatsen doorstaan bijna zonder een schrammetje op te lopen. En nu dit. Er zijn blijkbaar wonden die je niet met je ogen kunt zien.’

‘Ik ga een manier vinden om hem te helpen.’ Ik trok de stofzuiger uit Jimmy’s kamer en zette die voor haar terug in de kast op de overloop. ‘Ik geef niet op voordat hij beter is.’

‘O, Peggy –’

‘Ik meen het. Ik weet dat meneer B. moet werken, maar ik kan u naar het veteranenziekenhuis brengen zodra we weer bij

hem op bezoek mogen komen. Dan zullen we met hem praten en hem herinneren aan alle goede redenen die hij heeft om te leven.'

Ze liet zich op zijn bed zakken en streek met haar hand over de sprei. 'We hebben zo lang gewacht op het moment dat hij weer thuis zou komen uit de oorlog en nu... Ach, we moeten de artsen maar vertrouwen. Zij zijn de experts. Maar ik kan de gedachte dat Jimmy daar nu alleen zit niet verdragen.'

'Ik ga met u mee.' Ze pakte mijn handen vast. Ik ging naast haar zitten en kneep erin. Tranen rolden langs haar wangen naar beneden. Ik zag haar keel moeizaam bewegen, alsof ze probeerde te praten maar er geen geluid wilde komen. Zij was degene die Jimmy had gevonden. Hij was toen nog maar nauwelijks in leven geweest en ik wist dat die herinnering haar nog steeds achtervolgde. Ze trok me in haar armen. 'We geven het niet op, mevrouw B.,' zei ik door mijn eigen tranen heen. 'Absoluut niet!'

Ze omhelsde me lang en stevig, en liet me toen los om haar ogen met haar schort droog te vegen. 'Gordon en ik hebben zo ons best gedaan om Jimmy te laten vertellen wat er mis was,' zei ze. 'We dachten dat er iets verschrikkelijks moest zijn gebeurd wat hem zo depressief had gemaakt. Iets wat hij maar niet uit zijn hoofd kon zetten.'

'Misschien was het gewoon een optelsom van veel dingen bij elkaar.'

'Ja... misschien.'

'Als wij erachter kunnen komen wat hem zo verdrietig heeft gemaakt, kunnen we hem helpen een deel van zijn last voor hem te dragen. Misschien ligt het antwoord wel ergens daarin,' zei ik, wijzend naar de plunjezak en rugzak die Jimmy in de hoek van zijn kamer had neergegooid. 'Misschien kunnen we het verhaal reconstrueren en zo uitdokteren wat er verkeerd is gegaan.'

'Denk je dat?' Ik zag hoop in haar ogen en de diepe liefde die ze voor haar zoon voelde, en ik wilde dat het waar was.

‘Ja, daar geloof ik in. Laten we samen zijn spullen doorzoeken.’ Ik tilde zijn rugzak van de vloer en zette hem op het bed, waarna ik toekeek hoe mevrouw Barnett er een voor een alle spullen uithaalde – eetgerei, scheerspullen, zijn ontslagpapieren. Ze vond een exemplaar van het Nieuwe Testament en de Psalmen in zakformaat en ik bladerde erdoorheen, waarbij ik opmerkte dat een aantal verzen waren onderstreept. Op het achterste schutblad had Jimmy een adres geschreven zonder een naam: *S. Second Street 573, Brooklyn, NY.*

‘Ik vraag me af wie dit meisje is,’ zei mevrouw B. Ze had een fotolijstje met een eenvoudig stalen frame uit de tas gehaald. Op de foto stond een knappe, jonge vrouw met een verpleegsterskapje. Ik draaide hem om en zag dat er iets op het karton aan de achterkant van het lijstje stond geschreven: *Met veel liefde, Gisela.* Mijn hart begon de foxtrot te dansen. Misschien had Gisela de sleutel om Jimmy’s depressie op te lossen.

‘Is zij een vriendinnetje van de universiteit?’ vroeg ik.

‘Ik denk het niet. Hij had geen vaste verkering voordat hij in het leger ging.’

‘Gisela is een ongebruikelijke naam. Heeft Jimmy haar ooit genoemd in een van zijn brieven?’

Mevrouw B. had een afwezige blik in haar ogen, alsof ze in het verleden en over het uitgestrekte oppervlak van de Atlantische Oceaan probeerde te turen. ‘Niet dat ik me kan herinneren. Maar na de overgave van de nazi’s schreef hij ook minder regelmatig. Hij werkte in een ziekenhuis...’

‘Kan ze een van de zusters zijn geweest met wie hij samenwerkte? Het lijkt erop dat ze een verpleegsterskapje draagt. Misschien heeft hij haar daar ontmoet.’

‘Misschien. Maar in zijn brieven heeft hij het nooit over een vrouw gehad. En ook niet toen hij weer thuis was. Sindsdien heeft hij echter ook maar amper twee woorden met ons gewisseld.’ Mevrouw Barnett en ik doorzochten de rugzak tot op de bodem, maar we vonden geen verdere informatie over Gisela.

‘Ik heb de brieven bewaard die hij ons heeft gestuurd,’ zei ze toen we klaar waren. ‘Je mag ze wel lezen als je wilt.’

‘Dat is een geweldig idee. Misschien vinden we nog wel een aanwijzing.’

Ze liep net haar slaapkamer binnen om ze voor me te halen toen de telefoon begon te rinkelen. Ik hoorde haar naar beneden rennen, naar de hal aan de voorkant van het huis, om daar de telefoon te beantwoorden. Uiteindelijk hoorde ik in de verte haar stem. ‘Ja... Ja, ik snap het... Tien uur dan... Dank u wel.’

Toen ze de trap weer had beklommen en zich bij mij voegde, was ze buiten adem. ‘Dat was het veteranenziekenhuis. Ze willen dat we morgenvroeg komen praten over een behandeling voor Jimmy.’

‘Wordt hij beter? Mag hij binnenkort weer naar huis?’

‘Daar hebben ze niets over gezegd. Maar we mogen na onze afspraak met de arts wel even kort bij hem op bezoek.’ Ik vroeg mevrouw Barnett niet of ik met haar mee mocht, maar ze moet de smekende blik in mijn ogen hebben opgemerkt, want ze vroeg: ‘Heb je zin om met ons mee te gaan, Peggy?’

‘O, ja, als jullie dat goedvinden. En als het ziekenhuis dat goedvindt.’

‘Ze zeiden dat alleen bezoek door familie was toegestaan, maar jij bent na al die jaren deel van ons gezin geworden, toch?’

Ik vroeg me af of mevrouw Barnett enig idee had hoe blij haar woorden me maakten. Ik hield van Jimmy Barnett en ik hield ook van zijn ouders. Hun huis was eens zo vol leven en vreugde geweest, en ik wilde dat dat weer zo zou worden, voor mezelf en voor hen. Tijdens de oorlog had ik bij de IBM-fabriek aan de andere kant van de rivier gewerkt, waar we vliegtuiggeschut maakten. Ik geloofde dat de geallieerden zouden winnen als ik mijn steentje zou bijdragen, dat Jimmy en zijn familie dan ongedeerd zouden blijven en dat het leven daarna weer zijn normale loop zou nemen. De oorlog ging voorbij en mijn

gebeden werden verhoord toen Jimmy thuiskwam. Maar toch was niets hetzelfde als vroeger.

Mevrouw Barnett gaf me de doos met brieven die ze uit de slaapkamer had gehaald en we gingen weer op Jimmy's bed zitten. Hij was in 1942 in dienst gegaan en ze had zijn brieven bewaard in een schoendoos waar vroeger een paar werkschoenen van meneer Barnett in had gezeten. We hadden op dat moment alleen tijd om vluchtig de meest recente brieven door te lezen, die in dunne luchtpostenvelopen vanuit Duitsland naar de Verenigde Staten waren gestuurd. In geen van die brieven vonden we Gisela's naam.

'Je mag de brieven wel meenemen naar huis om ze daar te lezen, als je wilt,' zei mevrouw B., maar ik schudde mijn hoofd. Jimmy's brieven hoorden hier, bij zijn ouders. Zijn woorden waren kostbaar voor hen, vooral omdat hij zelf niet langer sprak.

'Maar mag ik dit meenemen?' Ik hield het kleine exemplaar van het Nieuwe Testament en de Psalmen omhoog dat we in zijn rugzak hadden gevonden. Ik wilde de verzen lezen die Jimmy had onderstreept, omdat ik vermoedde dat die belangrijk voor hem waren geweest.

'Ja, natuurlijk,' antwoordde mevrouw Barnett. Ten afscheid trok ze me in haar zachte armen, iets wat we waarschijnlijk allebei nodig hadden.

Ik haastte me de straat over en dook vaders garage binnen voordat ik naar boven ging om andere kleren aan te trekken. 'Vader, kan ik u nog ergens mee helpen voor ik me ga omkleden?'

Hij stond over een automotor heen gebogen en keek niet eens op. 'Het is niet alsof je altijd in de buurt bent als ik je nodig heb,' mopperde hij. Ik handelde al vaders papierwerk af en maakte de facturen voor hem op. Hij was tegenwoordig heel druk met het repareren van auto's en trekkers en zou zeker meer hulp kunnen gebruiken, maar ik was na mijn oorlogsbaan bij de fabriek weer begonnen met mijn werk in de dierenkliniek. Ik wist hoe je bougies moest vervangen en olie moest verversen,

dingen waarmee ik mijn vader al sinds mijn kindertijd had geholpen. Hij had me meer kunnen leren, maar ik vond het fijner om met honden, paarden en zelfs koeien en varkens te werken dan met auto's en vrachtwagens. Niets was geweldiger dan te zien hoe een kalf of een veulen werd geboren – het wonder van nieuw leven dat na een pijnlijke strijd op de wereld verscheen. Ik werd het nooit beu.

In de jaren die ik in de kliniek van meneer Barnett werkte, had ik niet alleen de hondenkennels en paardenstallen schoon-gemaakt, maar had meneer Barnett me ook geleerd hoe ik de dieren moest voeren en voor de zieke dieren kon zorgen totdat ze genoeg waren hersteld om weer naar huis te gaan. De kliniek diende ook als dierenpension, en dus waren er altijd wel een of twee honden die moesten worden uitgelaten of een paard dat moest worden geborsteld. Een maand na de operatie van Buster gaf ik net een pas gesteriliseerde hond te eten toen meneer Barnett vroeg: 'Hoe oud ben jij eigenlijk, Peggy?'

'Elf.'

'Vertel me eens: vind je het leuk om hier te werken?'

'O, ja, meneer! Het is de fijnste tijd van de hele dag.'

'Nou, dan denk ik dat het tijd wordt dat ik je ga betalen voor al het werk dat je hier doet.'

Mijn hart deed een klein vreugdedansje. Ik hield van het werk in de kliniek en dus hoopte ik dat hij het echt meende.

'Maar... ik moet toch nog steeds betalen voor Busters operatie?'

'Die schuld heb je al vereffend,' zei hij met een handgebaar. 'Als je vader het goedvindt, zou ik graag willen dat je hier na schooltijd blijft helpen. Ik zal je ervoor betalen. Je gaat op een prettige manier met de dieren om. Ze houden van je.'

Zijn vriendelijke woorden maakten me bijna aan het huilen. Ik moest mijn tranen wegslikken en verwoed met mijn ogen knippen. 'I-ik zal het aan vader vragen zodra ik thuiskom. Maar ik weet zeker dat hij het goed zal vinden.' En dat was waar.

De Grote Depressie wierp nog steeds haar schaduwen over het land en veel mensen probeerden wanhopig een beetje extra geld te verdienen. Maar ik kon zien dat vader teleurgesteld in me was omdat ik niet meer interesse toonde voor de garage die zijn bron van inkomsten was.

‘Zodra ik me heb omgekleed ga ik aan het werk en maak ik die factuur voor u,’ zei ik nu tegen vader. ‘En laat me maar weten welke onderdelen u wilt dat ik voor u bestel.’ Buster stond buiten op me te wachten, onder aan de trap naar ons appartement. Bij wijze van begroeting kwispelde hij met zijn staart. Vaders vriendin, Donna, wilde niet dat hij zich in mijn afwezigheid in huis ophield, en klaagde dat hij ervoor zorgde dat het hele huis stonk. Ik nam even de tijd om hem te begroeten en liet hem merken dat ik ook blij was om hem te zien. Vervolgens zei ik tegen hem dat hij buiten moest wachten waarna ik de trap naar ons appartement op vloog om mijn overall uit te trekken.

‘Tjonge, het klonk alsof er een kudde olifanten de trap op kwam stormen!’ mopperde Donna vanaf haar gebruikelijke plek op onze doorgezakte bank. Ze had haar ochtendjas nog aan en er hing een wolk sigarettenrook om haar heen.

‘Het spijt me, ik heb mijn werkschoenen nog aan.’ Ik schopte ze dicht bij de deur uit en opende een van de ramen van de woonkamer. Het was bijna tijd voor het avondeten, maar een snelle blik op de keuken vertelde me dat ze nog niet was begonnen met de voorbereidingen. Mijn vader hield van Donna en daarom deed ik hard mijn best om ook van haar te houden. Maar ik verwachtte dat Donna gelukkiger zou zijn als ik uit huis zou gaan en zij vader helemaal voor zichzelf had. Nadat moeder was gestorven was hij heel alleen geweest. Elke avond was hij naar de Crow Bar gegaan om daar zijn verdriet weg te drinken. Donna werkte daar als serveerster. Tegen de tijd dat ik naar de middelbare school ging, was zij bij ons ingetrokken. Het hele dorp had geweten dat ze hier woonde en dat ze niet getrouwd waren. En ik was oud genoeg geweest om me daarvoor te schamen.

Toch begreep ik vaders eenzaamheid en dat hij iemand nodig had om mee te praten. Moeder was altijd degene geweest die na een lange dag werken zijn schouders masseerde en ervoor zorgde dat er een warme maaltijd op tafel stond, zelfs als er maar weinig geld was nadat de hypotheek voor zijn garage was betaald. Moeder was degene die kleren voor mij naaide van afdankertjes en me naar school stuurde met geborstelde en gevlochten haren. Maar op de laatste ochtend dat ik haar zag, was ze heel moe geweest, te moe om mijn haar te doen of mijn lunch te maken. Ze zat in haar leunstoel in onze woonkamer, haar gezwollen enkels op het krukje. ‘Wil je vandaag als een grote meid je eigen lunch klaarmaken?’ had ze gevraagd.

‘Is goed, moeder.’ Ik smeerde jam op een overgebleven broodje en stopte ook een appel in mijn lunchtasje. Voordat ik naar school vertrok, pakte moeder mijn hand en legde die op haar buik om me te laten voelen hoe de baby schopte die daarbinnen groeide.

Ik heb haar nooit meer gezien. Vader was die middag naar boven gegaan voor de lunch en had haar op de vloer gevonden. Hij had haar naar de auto gedragen en was naar het St. Luke’s Ziekenhuis gescheurd, maar het was al te laat geweest. Moeder en onze baby waren een paar uur later gestorven.

Toen ik weer naar beneden ging om in het rommelige kantoor van mijn vader aan de slag te gaan, was ik met mijn hoofd nog steeds bij het uitstapje van morgen – we zouden naar het veteranenziekenhuis gaan en ik zou Jimmy weer zien. De vertrouwde geuren van motorolie en uitlaatgassen doortrokken de ruimte. Buster ging als een schaduw aan mijn voeten liggen terwijl ik de facturen uitschreef en nieuwe ventilatorriemen en bougies bestelde. Er moesten een paar rekeningen worden betaald, maar gelukkig draaide de garage goed en kwam er meer geld binnen dan er uit ging. Terwijl ik aan het werk was, cheques uitschreef en getallen optelde op onze rekenmachine, ging mijn hand steeds naar de grond om Buster achter zijn oren te krabben.

Ondertussen bad ik dat de artsen ons zouden vertellen dat Jimmy langzaam herstelde en dat hij morgen mee naar huis zou komen.

In die afschuwelijke, eenzame jaren nadat moeder was gestorven en alles thuis langzaam in elkaar leek te storten had Buster mij samen met Jimmy geholpen het gat in mijn leven te vullen. Toen ik weer was begonnen met werken, knapte Jimmy samen met mij klusjes op in de kliniek en hoewel hij vier jaar ouder was dan ik, nam hij elke dag de tijd om te vragen: ‘Hoe gaat het vandaag met je, Peggety?’ De manier waarop hij stevast naar mijn dag vroeg, deed me denken aan hoe mijn moeder dat altijd had gedaan. Ongeveer een jaar nadat moeder was gestorven, trof Jimmy me aan in een box van een van de paarden, waar ik in een hoekje tranen met tuiten zat te huilen. ‘Hé, hé! Wat is er aan de hand, Peggety?’ had hij gevraagd.

‘Niets... niets.’ Ik snifte en veegde met mijn mouw langs mijn neus, maar toen ik probeerde op te staan, dwong hij me weer in het stro plaats te nemen.

‘Laten we maar even hier gaan zitten, dan kun je mij erover vertellen,’ had hij gezegd. Hij liet zich naast me in het stro zakken en wachtte af. Hij wachtte gewoon, alsof hij alle tijd van de wereld had, terwijl hij een paar strootjes in elkaar vlocht. Zijn geduld overreedde me. Samen met mijn tranen vloeide mijn verhaal naar buiten.

‘Op weg terug naar huis hebben een paar kinderen me in de modder geduwd, en daarna lachten ze me uit. Ze pesten me de hele tijd en zeggen dat ik luizen heb. Soms noemen ze me “vette olieaap”, en dan maken ze apengeluiden naar me omdat mijn vader in een garage werkt, en omdat het me nooit lukt om de olie onder mijn nagels weg te krijgen nadat ik hem heb geholpen. Maar vandaag pestten ze me vanwege Buster. Ze noemden me “hondenmeisje” en ze joelden en blaften de hele weg naar huis tegen me.’ Toen ik Jimmy mijn verhaal vertelde, voelde het alsof ik opnieuw in elkaar werd geslagen.

‘Wie zijn die kinderen?’ vroeg hij toen ik klaar was. Hij was witheet. ‘Vertel me hun namen, dan zal ik voor jou met hen afrekenen.’ Het waren er te veel om ze allemaal te noemen.

‘Het maakt niet uit,’ zei ik.

‘Natuurlijk maakt het wel uit!’

‘Vader zegt dat ik moet leren om voor mezelf op te komen.’ Hij had ook gezegd: ‘*Schelden doet geen zeer.*’ Maar dat was niet waar. Schelden deed juist heel veel pijn.

‘Die andere kinderen zijn slecht,’ zei Jimmy. ‘Jij bent een fantastische meid, Peggety. En Buster is een van de trouwste honden die ik ken.’ Bij zijn woorden vulden mijn ogen zich opnieuw met tranen. ‘Je moet je juf vertellen over die pestkoppen.’

‘Oké.’ Ik had geknikt zodat hij zou geloven dat ik dat zou doen. Maar ik had dat jaar juffrouw Hastings en zij keek op dezelfde manier naar mij als de kinderen in mijn klas. Ik verlangde ernaar om dicht bij haar te staan omdat ze lekker rook, zoals moeder dat had gedaan. Ik begon mijn moeder langzaam te vergeten en dat wilde ik niet. Maar elke keer dat ik te dicht bij haar kwam, zette juffrouw Hastings een stapje achteruit.

Ik heb haar natuurlijk nooit iets over de pestkoppen verteld. De kinderen bleven me pesten en juffrouw Hastings bleef me op een afstand houden. Maar het feit dat Jimmy zich om me had bekommerd, dat hij al die andere kinderen een lesje had willen leren om mij te helpen, betekende alles voor mij. ‘*Jij bent een fantastische meid, Peggety. Jij bent een fantastische meid.*’ Ik bleef die woorden maar voor mezelf herhalen. En ik bewaarde het kleine stukje gevlochten stro dat hij voor me had gemaakt om mezelf daaraan te herinneren.

Dat was jaren geleden geweest, maar o, wat wenste ik dat Jimmy zijn ziel nu voor mij zou openstellen zoals ik dat op die dag voor hem had gedaan. Ik zou naar hem luisteren en er alles aan doen om het weer goed voor hem te maken. Het was een afschuwelijk gevoel dat ik niet in staat was mijn beste vriend te helpen.

Nadat Donna naar haar werk was vertrokken, nam ik Buster mee naar boven, naar mijn slaapkamer. Die avond las ik alle verzen uit het Nieuwe Testament, die Jimmy in zijn bijbeltje had onderstreept. Ik probeerde er een patroon in te vinden, maar dat lukte niet. Ik stond op het punt om het op te geven toen ik zag dat ook het eerste vers van Psalm 22 was onderstreept: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt U mij verlaten? U blijft ver weg en redt mij niet, ook al schreeuw ik het uit.' In de kantlijn ernaast had hij 'Gisela' geschreven.

Ik besloot dat ik morgen, als we Jimmy gingen bezoeken, zijn bijbeltje zou meenemen. De strovleucht die hij voor mij had gemaakt, had ik nog, en ik gebruikte die om de bladzijde met Psalm 22 te markeren. Vroeger geloofde Jimmy in God en in de kracht van het gebed. Ik vroeg me af of hij dat nog steeds deed.

Ik deed het licht uit terwijl ik in gedachte het gezicht van de vrouw op de foto voor me zag. 'Wie ben je, Gisela?' vroeg ik aan het glimlachende meisje. 'Wat is er gebeurd wat Jimmy niet over zijn lippen kan krijgen?'

2

Gisela

*Berlijn, Duitsland
November 1938*

Op de dag dat de wereld voor mij en mijn familie ophield te bestaan, kolkte er geen watervloed over de aarde, zoals bij onze voorouders in de tijd van Noach. De wereld eindigde voor ons met vuur. Die dag was 9 november 1938, mijn zestiende verjaardag. We hadden een rustig feestje gevierd in ons appartement in de Joodse wijk in Berlijn, waar de families van *Mutti* en *Vati* al generatieslang woonden. Maar anders dan tijdens mijn eerdere verjaardagen, waarop ons appartement altijd vol had gezeten met ooms, tantes, neefjes en nichtjes, waren nu alleen *Mutti*, *Vati* en mijn tienjarige zusje, Rütchen, er geweest om deze heugelijke dag met mij te vieren.

Onze familie had het onheil vijf jaar eerder, toen Adolf Hitler aan de macht kwam, al voelen naderen, en mijn ooms waren meteen op zoek gegaan naar manieren om Berlijn te ontvluchten. Mijn vader weigerde om te vertrekken. ‘De storm waait wel over,’ had hij na de Rijksdagbrand in 1933 benadrukt. ‘Het is net als met de getijden van de zee: het water kan stijgen, maar het trekt zich ook altijd weer terug. De mensen komen wel bij zinnen. De nazipartij zal niet lang aan de macht blijven.’

Maar het tij was niet gekeerd. Het water bleef maar stijgen, totdat het een overweldigende vloed was geworden. *Vati*’s twee

broers planden een vlucht naar de Verenigde Staten, maar kwamen er uiteindelijk achter dat ze daar met een immigratiequotum werkten en dat er elk jaar slechts een beperkt aantal Joden werd toegelaten. Oom Hermann vertrok naar Ecuador en oom Aaron naar Cuba, waar ze wachtten tot ze naar de Verenigde Staten konden verhuizen. Mutti's broer en zijn gezin vertrokken naar Parijs, en ze namen mijn geliefde grootmoeder met zich mee. Het gezin van mijn ouders was het enige dat in Berlijn bleef.

Op de grijze novembermiddag van mijn verjaardag nam de spanning op straat toe als in een bijenkorf waarin iemand met een stok stond te prikken. Rütchen en ik haastten ons vanaf onze Joodse school naar huis en Vati kwam vroeg thuis van zijn werk. Hij probeerde ons te laten geloven dat dat ter ere van mijn verjaardag was, maar ik zag de angst en bezorgdheid in zijn ogen. Ik wist zijn krant uit de afvalbak te redden en las de koppen. In Parijs was een Duitse diplomaat met de naam Ernst vom Rath vermoord door een zeventienjarige Joodse man. Het leek slechts een klein vonkje, kilometers van Berlijn verwijderd, maar uiteindelijk veroorzaakte het een vuurstorm die bekend zou worden onder de naam *Kristallnacht* – de nacht van het gebroken glas. Een nacht van verschrikking.

Vati gaf me een boek met gedichten van de Amerikaanse dichter Emily Dickinson voor mijn verjaardag. Het was een prachtig boek met gouden letters op de lederen omslag. De gedichten waren in het Engels, een taal die ik op school leerde. Mutti's verjaardagsgeschenk was een parelketting die nog van haar grootmoeder was geweest. Ik had de parels net omgedaan en genoot van het koele, zijdeachtige gevoel op mijn huid toen er geschreeuw en gegil opsteeg uit de straat onder ons appartement. We renden naar het raam en keken vol afgrijzen toe terwijl jongemannen van de *Hitlerjugend* onze straat in stroomden, de ruiten van de winkels op de begane grond insloegen en de winkels plunderden. Toen de Joodse eigenaars de jongens pro-

beerden tegen te houden, trokken die hen de straat op en sloegen hen meedogenloos in elkaar. De woedende kreten en het bloedstollende gegil leken wel iets uit een nachtmerrie. Toen merkte Vati dat er rook en vlammen opkringend uit de synagoge aan het eind van de straat, en hij rende naar de kapstok om zijn jas aan te trekken.

‘Daniel, nee!’ smeekte moeder. ‘Alsjeblieft, ga er niet naartoe! Alsjeblieft!’

‘Ik moet helpen om de heilige geschriften te redden,’ antwoordde hij. ‘Doe de lampen uit, Elise, en doe niet open als er wordt aangeklopt.’

De brandweer arriveerde, maar de brandweerlieden gebruikten hun brandslangen alleen om te voorkomen dat het vuur oversloeg naar de niet-Joodse gebouwen, niet om onze synagoge te redden. Mijn lichaam begon te beven toen de doodsangst me overweldigde. Vati! Mijn geliefde Vati was daarbuiten! Mutti trok me bij het raam vandaan en zei dat Rütchen en ik ons in haar slaapkamer moesten verstoppen. De nacht kroop langzaam voorbij en de stank van rook vulde het appartement. Voortdurend hoorden we het geluid van brekend glas, alsof er duizenden kristallen kroonluchters op de grond werden gesmeten.

Toen de Kristallnacht na twee dagen eindelijk voorbij was, hoorden we dat er door heel Berlijn honderden Joodse gebouwen en bedrijven in brand waren gestoken. Joodse huizen, scholen en ziekenhuizen waren geplunderd, en met bijlen, stokken en sloophamers vernield. Honderden Joden waren in elkaar geslagen en vermoord. Toen de laatste vlammen wegwijnden en de rook optrok, was ik niet langer een kind.

Vati kwam nooit meer thuis. Twee maanden lang wachtten we in spanning af wat er met hem was gebeurd. In januari ontvingen we uiteindelijk een postkaart van hem en huilden we van opluchting omdat hij nog in leven was. Hij was samen met duizenden andere Joodse mannen gearresteerd en naar concentratiekamp Buchenwald gestuurd. Hij had nooit gehoord

waarom en er was hem nooit verteld welke misdaad hij had begaan. De nazi's hadden geen reden nodig. 'Vertrek direct met de meisjes uit Berlijn,' stond er op de kaart geschreven. 'Ga naar mijn broer Aaron. Ik houd meer van jullie dan ik ooit in woorden kan uitdrukken.' Nadat ze de kaart had gelezen, huilde moeder drie uur achter elkaar.

'We moeten naar Cuba, zoals Vati heeft gezegd,' zei ik toen ze uiteindelijk was gekalmeerd. 'Weet u of hij al visa en inreispapieren geregeld had?'

Mutti's ogen vulden zich weer met tranen en ze schudde haar hoofd. 'Ik weet er helemaal niets van. Hij wilde niet dat ik me daar zorgen over zou maken. Ik zou niet eens weten waar ik moest beginnen.' Mutti viel in zo'n diepe put van wanhoop dat ik dacht dat ze er nooit meer uit zou klimmen. Ze was volledig afhankelijk geweest van Vati, en hij was daaraan tegemoetgekomen en had haar verwend. Ze had nooit plannen hoeven maken die verder reikten dan de dag van morgen, en nu was ze daar ook niet toe in staat. Als ik wilde dat mijn moeder, mijn zusje en ik een veilig heenkomen op Cuba zouden vinden, moest ik dat zelf regelen. Ik moest ervoor zorgen dat wij drieën werden gered.

De eerste stap die ik daarvoor zette, was een bezoekje afleggen aan Vati's voormalige advocatenkantoor. Ik ploeterde te voet door de besneeuwde straten omdat Joden niet meer met het openbaar vervoer mochten reizen. Een van Vati's partners, *Herr Kesler*, was al lang een goede vriend van mijn vader, en hij was dat ook gebleven nadat het niet-Joden was verboden om met ons om te gaan. Hij keek me hoofdschuddend aan toen ik hem vertelde dat Vati in Buchenwald zat. 'Ik vind het oprecht erg om dat te horen,' zei hij toen hij zijn stem had teruggevonden.

'Hij wil dat we naar Havana vluchten, *Herr Kesler*, maar Mutti weet niet waar onze papieren zijn.'

Hij keek op en zijn gezicht begon te stralen. 'Die zijn hier. De inreispapieren voor Cuba zijn hier, in de kluis van ons kantoor. Je vader heeft ook de officiële verklaringen en al het andere

papierwerk dat jullie gezin nodig heeft voor een visum voor de Verenigde Staten ingevuld, en jullie staan op de wachtlijst.'

De opluchting was zo overweldigend dat ik op de vloer in elkaar zakte. Herr Kesler haastte zich om zijn bureau heen en hielp me op een stoel, waarna hij zijn secretaresse riep en haar opdroeg een kop koffie voor mij te halen.

'Hij heeft ook geld in de kluis gelegd om jullie tickets voor het stoomschip te kunnen betalen, maar er was nog niet genoeg. Hij moest een buitensporig groot bedrag betalen voor de inreis-papieren. Hij was van plan geweest nog een aantal eigendommen te verkopen.'

'We kunnen proberen deze parelketting te verkopen,' zei ik terwijl ik de ketting aanraakte die Mutti me voor mijn verjaardag had gegeven. Ik deed hem maar zelden af.

'Nee, mijn lieve kind,' zei hij vriendelijk. 'Die is kostbaar voor jou en je familie. Houd die ketting, alsjeblieft. Ik kom vanavond na zonsondergang naar jullie appartement en dan zal ik met je moeder praten. Ik zal alles doen wat in mijn mogelijkheden ligt om je vader uit Buchenwald te krijgen, maar jullie drie moeten zo snel mogelijk naar Cuba vertrekken.'

In de weken die volgden, hielp Herr Kesler ons om onze overgebleven bezittingen te verkopen en zo genoeg geld bij elkaar te krijgen voor het stoomschip. Hij moest het heimelijk doen onder het mom dat Vati hem nog geld verschuldigd was en dat hij onze bezittingen in beslag nam als betaling. We stuurden een pakket met eten en warme sokken naar Vati in Buchenwald en terwijl we afwachtten, woonden we als daklozen in ons bijna lege appartement.

En toen, in mei, gebeurde er een wonder! God deed de Rode Zee voor Vati splijten, naar ik vermoedde dankzij alle inspanningen die Herr Kesler achter de schermen had verricht. Mijn vader stuurde een kaart waarop hij schreef dat hij en een handjevol andere Joodse gevangenen uit Buchenwald zouden worden vrijgelaten op voorwaarde dat ze binnen twee weken voorgoed

uit Duitsland zouden vertrekken. Het was hun echter niet toegestaan om hun gezinnen mee te nemen.

Op een zonnige lentedag rende ik met Vati's postkaart in mijn hand door Berlijn naar het kantoor van Herr Kesler. Hij was dolblij voor ons. 'Ik zal aan mijn secretaresse vragen of ze alle stoomschiplijnen wil nakijken,' zei hij. 'We zullen jullie inboeken op de eerste vaart naar Cuba die we kunnen vinden.'

'Maar Vati mag niet samen met ons reizen.'

'Dat weet ik. Maar als ik voor hem een ticket in de toeristenklasse boek en voor je moeder en jullie in de eerste klasse, kunnen we de regel misschien omzeilen. Dan kunnen jullie je aan boord weer met elkaar herenigen.'

Ik gaf hem een stevige omhelzing. 'Hoe kan ik u ooit bedanken voor alles wat u hebt gedaan?'

'Dat is niet nodig. Je vader is een goede man. Jullie gezin verdient dit niet.'

Herr Kesler kwam erachter dat het luxe passagiersschip de *St. Louis* van de Hamburg-Amerikalijn een speciale reis naar Havana in Cuba zou maken en op 13 mei vanuit Hamburg zou vertrekken. Er zouden meer dan negenhonderd passagiers aan boord gaan, bijna allemaal Joden. De kosten bedroegen achthonderd *Reichsmark* voor elk eerste-klaseticket en zeshonderd *Reichsmark* voor de toeristenklasse.

De nazi's eisten ook nog eens dat we tweehonderddertig *Reichsmark* per persoon extra zouden betalen voor de terugreis, ondanks het feit dat geen van ons plande terug te keren.

Toen we ook de kaartjes voor onze treinreis naar Hamburg hadden gekocht, was ons geld bijna op. Maar dat maakte niet uit. Van de regering mochten we bij vertrek toch niet meer dan tien *Reichsmark* per persoon bij ons hebben.

Zes maanden na de Kristallnacht was onze beproeving bijna voorbij. Ons gezin zou op Cuba veilig zijn en daar zouden we onze beurt afwachten om naar de Verenigde Staten te immigreren. Tijdens de treinreis van Berlijn naar Hamburg kromp mijn

maag ineen van bezorgdheid. Zou Vati daar echt op ons staan te wachten? Zouden de nazi's het echt toestaan dat we vertrokken? Ik maakte me zorgen en tobde over wel duizend dingen die fout konden gaan, maar bovenal was ik bang dat dit een wrede, sadistische truc zou zijn en dat we uiteindelijk met lege handen zouden komen te staan – zonder vader, zonder geld, zonder bezittingen, en zonder huis in Berlijn om naar terug te keren. Maar ondanks mijn angst spoorde ik Mutti en Rütchen aan om verder te gaan. Dat was nu mijn taak.

Toen we die avond aankwamen bij de haven van Hamburg, strekte de rij van wachtende passagiers zich uit over het haven-terrein tot aan de valreep. Ik stond stil en keek verbijsterd naar het imposante schip. Vanaf de plaats waar ik stond, was het niet mogelijk het hele vaartuig te zien, maar de aanblik van zijn grote, zwarte romp en de smetteloos witte opbouw met de reddingsboten en de twee dampende, in rood, wit, zwart en geel geschilderde schoorstenen daarbovenop gaven me weer nieuwe moed. Een fanfarekorps van de scheepvaartmaatschappij speelde opgewekte muziek om ons een goede reis toe te wensen. Ik had het gevoel dat de nazi's ons vertrek vierden en *opgeruimd staat netjes* dachten. Dat gevoel werd nog eens versterkt toen ik aan boord van de *St. Louis* vlaggen met hakenkruizen zag wapperen. Heel even be kroop me de beangstigende gedachte dat we aan boord zouden gaan van een drijvende gevangenis.

'Waar is Daniel?' fluisterde Mutti, die zenuwachtig om zich heen keek terwijl we onze plaats in de rij innamen. 'Zie je hem ergens?' Ik zag hem niet. Langzaam zette de rij zich in beweging en kwamen we steeds dichterbij de valreep. Het water deinde en sloeg tegen de pier en de romp van het schip. De touwen waarmee het schip aan de kade was vastgemaakt, waren dikker dan mijn benen.

'We zouden niet op de sabbat moeten vertrekken,' hoorde ik een vrouw achter me zeggen. 'En vandaag is het ook nog eens de dertiende. Dat zijn allebei slechte voortekens.'

‘Bijgelovige onzin,’ antwoordde een man.

‘Zelfs als het onzin is, zouden we nog steeds de sabbat niet mogen schenden,’ zei ze.

Toen het uiteindelijk onze beurt was om aan boord te gaan, stond mijn moeder plotseling stil alsof ze had besloten geen stap verder te zetten. Ze had Vati nog niet gezien en ze hield al maanden vol dat ze niet zonder hem naar Cuba zou reizen.

‘Misschien is hij al aan boord,’ fluisterde ik naar haar. ‘Kom mee, en maak alstublieft geen ophef. Hij behoort officieel niet samen met ons te reizen, weet u nog?’

Een steward begeleidde ons naar onze luxe passagiershut met houten lambrisering. Ik was de laatste die naar binnen stapte en kon niet voorkomen dat ik met open mond naar het schitterende interieur stond te gapen. Nadat de steward was vertrokken, wilde ik net de deur achter ons sluiten toen ik plotseling een beweging opmerkte in de schaduw buiten onze hut. Het was Vati! Ik slaakte een kreetje en stortte me in zijn armen. Mutti en Rütchen hoorden me en renden ook naar buiten om hem te omhelzen.

‘Daniel! O, Daniel! Ik dacht dat ik je nooit terug zou zien,’ zei Mutti huilend. Ze klampte zich aan hem vast alsof ze hem nooit meer wilde loslaten. Ik hoorde stemmen naderen in de gang en duwde iedereen snel onze hut in, waarna ik de deur sloot.

‘Ik mag eigenlijk niet op dit dek zijn,’ zei Vati, ‘maar ik moest je even zien, Elise. Ik wilde zeker weten dat jij en de meisjes hier waren. Dat jullie veilig waren.’

‘Blijf bij ons, Daniel. Wie zal erachter komen?’

‘De stewards op het benedendek weten wie alle voormalige gevangenen uit Buchenwald zijn. Ze zullen het merken als een van ons er niet is. We hebben beneden mooie hutten, een dek, gemeenschappelijke ruimtes en een eetzaal, allemaal afgescheiden van de eerste klasse. Ik red het wel, Elise. En zodra we op zee zijn, zoeken we een plek waar we elkaar elke dag kunnen ontmoeten. De reis duurt maar twee weken.’

Ik veegde de tranen af die van vreugde en opluchting over mijn wangen biggelden. Vati was weer bij ons. Ik hoefde ons gezin niet meer bij elkaar te houden. Al sinds de Kristallnacht had ik het gevoel gehad dat ik de verantwoordelijkheid voor mijn moeder en zusje als een enorme hutkoffer op mijn rug meezeulde. Nu kon ik die koffer eindelijk weer neerzetten. Ik kon me ontspannen en van de reis genieten, en ik wilde elke beweging van onze reis naar de vrijheid in me opnemen, inclusief ons vertrek. ‘Het moet onderhand al bijna tijd zijn om uit te varen,’ zei ik. ‘Ik ga naar het dek om te kijken hoe we van wal steken, als dat tenminste goed is. Kom je met me mee, Rütchen?’ Ik pakte haar hand, opende de deur en wachtte niet op het antwoord van mijn ouders. Na zo veel maanden van elkaar gescheiden te zijn geweest, hadden ze nu een paar minuten nodig waarin ze samen konden zijn.

De menigte van sombere passagiers die zich al aan de reling had verzameld scheen me op een vreemde manier ingetogen toe. Ik vroeg me af of ze dezelfde gemengde gevoelens hadden als ik – de opluchting uiteindelijk te kunnen ontsnappen aan het vuur van de vervolging, maar ook verdriet omdat we ons vaderland, het vaderland van onze voorvaders, moesten verlaten. Zouden we Duitsland ooit nog terugzien? Een aantal passagiers zwaaide naar mensen op de kade onder ons, maar wij hadden niemand om naar te zwaaien. De band bleef spelen, zonder zich te storen aan de geschreeuwde opdrachten van de matrozen en dokwerkers terwijl ze de valreep inhaalden en de touwen losmaakten. Ik schrok van het plotselinge schelle geluid van de stoomfluit van het schip en ik drukte mijn handen tegen mijn oren. Ook Rütchen slaakte een luide kreet, maar toen keken we elkaar aan en lachten. De band stopte nu met spelen. Het schip trilde onder mijn voeten. We bewogen. De afstand tussen ons en de oever werd steeds groter. Ik wilde zien hoe de gebouwen van Hamburg steeds kleiner en kleiner werden, totdat ze uiteindelijk uit het zicht verdwenen. Mijn oude leven eindigde en een nieuw leven begon.

‘Precies op tijd,’ zei een stem achter me. Ik draaide me om en zag een jongeman van ongeveer mijn leeftijd die zijn zakhorloge bestudeerde. ‘Duitsers zijn altijd op tijd.’ Hij klapte het deksel dicht en stopte het horloge weer in zijn broekzak. Hij was zo knap als een filmster, zijn haar had de kleur van honing en zijn ogen hadden dezelfde groenblauwe kleur als het water. Ik vroeg me af of hij een *goj* was en of hij met me zou durven spreken als hij wist dat ik Joods was.

Hij glimlachte en stak zijn hand uit. ‘*Guten Abend*. Ik ben Sam Shapiro.’ Een Joodse naam.

Ik glimlachte terug en liet Rütchens hand los om die van hem te schudden. Dat was de eerste keer dat ik Sams sterke, warme hand in de mijne voelde.

‘Ik heet Gisela,’ vertelde ik hem. ‘Gisela Wolff.’

‘Die mag je er nu wel van afhaken,’ zei hij wijzend naar de gele ster die we op onze kleding moesten dragen. ‘We zijn niet meer in Duitsland. We zijn vrij.’

3

Peggy

Juni 1946

De volgende ochtend reed ik met meneer en mevrouw Barnett naar Newburgh, waarna we met de pont de Hudsonrivier overstaken en naar het veteranenziekenhuis in Wappingers Falls reden. We waren een beetje vroeg en meer dan een beetje zenuwachtig en daarom besloten we eerst een paar minuten in de buurt van het ziekenhuis rond te wandelen. De vredige omgeving bood een prachtig uitzicht op de rivier en op de bergen in de verte, die mij al sinds mijn kindertijd omgaven en mijn thuis waren geweest. Ik hoopte dat Jimmy de bergen vanuit zijn ziekenhuiskamer kon zien en dat ze hem herinnerden aan thuis en de mensen die van hem hielden.

Ik had eraan gedacht Jimmy's bijbel mee te nemen en haalde die uit mijn zak om hem aan zijn ouders te laten zien. 'Ik heb deze meegenomen om hem aan Jimmy te geven, als jullie dat tenminste goedvinden.'

Zijn moeder streek met haar hand over mijn schouder. 'Natuurlijk, Peggy. Dat is een geweldig idee.'

'En kijk – ik heb hierin ook de naam van Gisela gevonden, het meisje op de foto. Haar naam staat naast deze psalm in de kantlijn geschreven.'

Ik toonde de gemarkeerde bladzijde aan meneer Barnett en hij schudde beduusd zijn hoofd. 'Martha liet me de foto zien,

maar geen van ons kan zich herinneren dat Jimmy ooit haar naam heeft genoemd.'

'Er staat een adres in Brooklyn op de laatste pagina. Ziet u? Kent Jimmy iemand die daar woont?'

Gedurende een kort moment bestudeerde meneer B. het adres. 'Niemand van wie ik weet. Wellicht is het een van zijn kameraden uit het leger.'

'Misschien kunnen we hem er vandaag naar vragen.' Ik stopte de bijbel weer in mijn tas toen we de trappen voor de ingang beklommen. Het ziekenhuis was een vierkant, drie verdiepingen tellend gebouw, waar op de tweede verdieping ineens een soort Griekse tempel met witte zuilen uit leek te steken. Het was alsof iemand op een later moment had besloten dat de saaie voorgevel van het instituut een serieuzer uiterlijk nodig had en ze er daarom een volkomen nutteloze miniatuurversie van het Parthenon aan hadden toegevoegd. Maar mijn vertrouwen in de veteranenzorg werd er niet door gevoed. De wachtkamer was kaal en onpersoonlijk, met een kleurloze linoleumvloer, een rij oncomfortabele metalen stoelen en een steriele geur die mijn neus deed prikkelen. Een soldaat die achter de informatiebalie had gezeten, leidde ons voor onze afspraak met dokter Morgan een aantal trappen op naar zijn spreekkamer. Ik had bijna meteen een hekel aan de arts, zelfs al voordat hij tegen ons begon te praten alsof we eigenlijk vooral zijn tijd kwamen verdoen. Hij gebod ons te gaan zitten en stak toen een sigaret op.

'Korporaal Barnett lijdt aan oorlogsneurose,' zei hij, terwijl hij met zijn woorden ook zijn rook uitblies. 'Het is mijn wel-doordachte mening dat hij baat zou kunnen hebben bij een insulineshocktherapie.'

'Wat is dat?' vroeg mevrouw Barnett.

De dokter negeerde de vraag en tikte de as van zijn sigaret in de asbak terwijl hij de papieren in de dossiermap op zijn bureau raadpleegde. 'Hier staat dat hij heeft gediend als hospik.'

Een aangrijpend verhaal over vriendschap, geloof en de moed om te leven

Peggy Serrano kan niet wachten om haar beste vriend Jimmy Barnett weer in de armen te sluiten nadat hij als arts heeft gediend tijdens de Tweede Wereldoorlog. Maar de Jimmy die terugkeert lijkt wel een totaal ander persoon dan de Jimmy die destijds vertrokken is. Hij weigert te praten over wat hij heeft meegemaakt en is er zo slecht aan toe dat hij op een psychiatrische afdeling belandt.

Samen met de ouders van Jimmy probeert Peggy erachter te komen wat er gebeurd is. Tussen zijn spullen vinden ze een foto van een mysterieuze vrouw. Wat heeft zij met Jimmy te maken?

Zeven jaar eerder ontvlucht de Joodse Gisela Wolff Europa aan boord van het schip de St. Louis met als bestemming Havana, Cuba. Maar eenmaal aangekomen blijken de visa van de Joodse passagiers niet langer geldig. Het is het begin van een levensgevaarlijk avontuur. Om te overleven is Gisela afhankelijk van de vriendelijkheid en moed van vreemden, waaronder één man die haar leven voor altijd zal veranderen.

NUR 302

ISBN 978 90 297 3304 5

9 789029 733045

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT